

ROMA NAPLÓ

(2007 JÚNIUS – 2008 JÚNIUS) IX.

33.

Konferencia az Országház felsőházi termében a kisiskolák megmen-téséről.

Ez azért szép sikere az Élőláncnak. Személyesen Lányi Andrásnak, a mozgalom alapítójának és vezetőjének. Lezsák Sándor vállalta az elnökösködést, Szili Katalin meg a vendéglátó szerepét, személyesen, köszöntővel, két „igazi” képviselő pedig hozzászólt. Kormánypárti és ellenzéki oldalról. A terem zsúfolásig tele. Jöttek kis csapatok az ország minden tájáról. Kisebbségi is kisebb iskolákból. Tanítók, tanárok százai együtt. Kamerák is. Talán újságírók is. Itt történhetett volna valami! Magához ragadhatta volna a kezdeményezést a tanárság egy fájdalmas ügyben, legalább egy kiáltás, egy sóhajtás erejéig. Hallhattunk volna megannyi valódi történetet, hogy képből legyünk. Hiszen valódi hír, igazi áttekintés, pontos elbeszélés híján a kisiskolák élete mindannyiunk előtt láthatatlan. Egymásról sem tudhatunk. Alkalom lehetett volna ez a konferencia az elemzésre, hisz a legjobb hallgatóság lett volna hozzá, maguk az érintettek. És még képzelhetném, mi minden történhetett volna ahelyett, ami történt. Noha valójában nem is érttem, mi történik. Majdnem minden érthetetlen és indokolatlan volt.

Nem véletlen, hogy a három órás ülésről a hírekben úgy emlékeztek meg, mint ahol Szili Katalin azt mondta, az állam nem vonulhat ki a közoktatásból és az egészségügyből. Ami természetesen nem jelent semmit. Hiszen az állam ezt nem is tehetné. Viszont adott politikai pillanatban ez a mondat mégis csak

mintha arról szólna, hogy lám, a házelnök bátran vétőt mond az egészségügyi privatizációra, holott dehogyis mond. Csak jelzi, hogy ő azokkal is egyetért, akik ellen szavaz.

Szili Katalin természetesen a kisiskolákról egy szót sem szólt, csak az esélyegyenlőségről. Amit aztán érthettünk úgy, ha abban voltunk érdekeltek, hogy ez a kisiskolák melletti állásfoglalás, és persze ellenkezőképpen is, hiszen a kisiskolák ellenzői talán még hangosabban beszélnek az esélyegyenlőségről, mint a védelmezői.

De nem akarok egy kisiklott konferencia tartalomelemzésébe bocsátkozni. Csak sajnálkozom azon a néhány megszólalón, akik valódi iskolák valódi problémáját érintették, hogy a sok félrebeszélés közt nem lehetett már tétje megszólalásaiknak. Ahogy az egész konferencia tétje nem volt megfogható. Nem volt se eleje, se vége, nem tartottunk előbb mint előtte, utána sem, ha csak az újabb családás nem számít továbblépésnek, az embernek kétségei támadtak, kit is akar az Élőlánc megmenteni, a száz-ötszáz ezer forint pályadíjjal, amit a sikeresen pályázó kisiskoláknak ígért, őket aligha, nem ennyi pénz, nem ez a pénz hiányzik a kisiskolák fennmaradásához.

A konferencia az Élőlánc sikere volt. Ám a kisiskolák alighanem megint hoppon maradtak.

Ez a látszat keletkezett.

Minderről nem is ejtenék szót, az efféle lehangoló történeteket igyekszik minél előbb elfelejteni az ember. Csak hogy történt még ezen a konferencián valami, ami szót érdemel, de hogy ne

tulajdonítsunk neki túlzott jelentőséget, valahogy jelezni kellett a kontextust. Egy bálon, ahonnan kifelejtették a zenét, ki veszi észre, felrható-e, hogy a hegedűtök üres.

Ezúttal arról van szó, hogy a konferenciáról kifelejtették a cigányokat. Majdnem mindenféle értelemben. Se az előadók közt nem volt roma, se az előadásokban nem esett szó róluk. És a hallgatóság közt sem láttam senkit, akit cigánynak vélhettem volna.

A kisiskolák világa, ahol a cigány gyerekek sok helyütt többségben vannak, és nem kevés helyen már csak ők vannak a padokban, a cigányság iskolai problémái nélkül nem tárgyalható. A cigányok nélkül nem tárgyalható. Egyszerűen azért, mert nem érdemes. Mert a kisiskola cigány gyerekekkel nem ugyanaz, mint nélkülük. Senki nincs, aki ezt másként gondolná.

Ezt gondolja a jogvédő is, ezért vinne be a környeti iskolákba a kistelepülések cigány diákjait, hogy integrálódhassanak. Ezt gondolja a tanár is, amikor százszor meggondolja, hogy szegregált falusi kisiskolában állást vállaljon, és a szülő is, magyar és cigány egyaránt, aki ha szeretné, hogy gyereke jó iskolai körülmények között legyen, inkább utaztatja a közeli városba. És ezt tételezi a törvény is, amikor külön pénzzel, rendeletekkel támogatja az integrációt.

Egyáltalán nem értem, hogy eshetett meg ez a hallgatás a cigányokról. Csak arra tudok gondolni, hogy a kisiskolák védelme látszólag integráció-ellenes, és a magyarizációs helyett a cigány szálát egyszerűen elejtették. És a megmentők olyan messze vannak a kis-

iskolák valódi problémáitól, hogy úgy hitték, ez a szál valóban elejthető. És majd máskor felvehető lesz.

Mintha arról lenne szó, hogy olykor beszélünk a cigányokról, mert kell, mert illendő, mert a kor követeli, de máskor meg nem. Mintha tőlünk függne, hogy vannak vagy nincsenek.

Feltételezhetném, hogy az Élőlánc külön tárgyalja majd ezt az aspektust, egy másik felsőházban. De miért tenné? És miért nem tette? A cigányokkal való együttes tárgyalás maga lehetett volna a tartalom, amiért érdemes lett volna még akár semmire sem jutni. De hogy a szegregáció épp a főrendi házban érje el kiteljesedtségét, hogy ide cigány be ne jusson, az azért felfoghatatlan.

A helyzet azonban ennél is kicsit rosszabb volt. A többség ugyan megállta, hogy cigányokról szó se essék, néhányan azonban elszólták magukat. Az Apáczai Kiadó vezetője például, Apáczai és Széchenyi idézetek között megemlített bizonyos „mozdonyszókéket”. Nem tudtam rá figyelni, nekem túlságosan kenetesek voltak a szavai, csak a kuncogás riasztott, hogy aztán rákérdezzek, mit is mondott. És nem is tudom, a személyes otrombaság hőkentett-e meg jobban, vagy a tréfás kifejezésnek szóló csendes kacajok. Főrendi házhoz illően, nyilván provokálnom kellett volna őt a konferencia után, de hát az efféle elintézési móddal visszamenőleg sem értek egyet. Hát csak hallgattam, hogy hallgatunk. Úgyhogy a lehangolódottsághoz jött a végére egy kis leforrázottság is.

Talán átok ül ezen a házon. Hogy annak idején tévedésből készült, és azóta is csak tévedést tűr el a falai közt. Vagy az lehet a baj, hogy az építők megfedkeztek a fekete tyúk áldozatról.

A Gój Motorosok közzétettek egy felhívást, hogy segítsünk a cigányoknak. És várják a javaslatokat, az aláírókat, hogy petíciót adjanak át a köztársasági elnöknek. A Gój Motorosoktól ez meglepő, nem lehetett erre számítani. Inkább újabb vonulásokra meg motor-dübörgésre. Ők meg azt mondják, a vezetőjük legalábbis, hogy hiszen ők még nem bántottak senkit, nem is akarnak bántani egyetlen cigány embert sem, senkit nem akarnak megfélemlíteni, aki ezt feltételezi róluk, az téved, nekik a szelíd tanárember lemeszárlásával volt bajuk, az ellen tiltakoztak, amiatt demonstráltak, hogy meg ne ismétlődhesen.

Hogy is viszonyuljon ehhez az ember, hiszen a Gój Motorosok mégis csak egy nagyon furcsa nevű motoros társaság, biztos van itt valami svinfli, jobb tőlük távol maradni? A felhívás különben is meglehetősen kusza, és miért célozgatnak épp a Lauderre, egy zsidó gimnáziumra, ha ők meg büszke gójok?

Vagy próbáljuk meg komolyan venni azt, amit magukról mondanak? Minden szavukat abszolút jóhiszeműen érteni. Nem gyanakodni. Hiszen ha ők valóban a társadalmat vizsgáztatnák, egy kicsit nyersen, hogy akkor ők mennének, segítenének, a fenébe is, idegesíti őket ez a cigány vircsaft, legyen már valami megoldás, törtéjnen már valami, mindenkinek a szája, hát gyerünk, tessék megmutatni, akkor ezt az ajánlatukat nem szabad elutasítani. Hiszen végtére is, veszteni való nincs. Ami volt, az már mind elveszett. Ha a Gój Motorosok ezúttal mégis csak tréfáltak, egy némileg gonosz tréfát engedtek meg maguknak, és dehogyis akarnak ők bajlódni a cigányokkal, nem volna olyan nagy dráma, ha ez derülne ki. Naivak voltunk mostanáig, ez már nem ronthatja el a bizonyítványt, egy elégtelen már bőven bukás, a második már nem rontja az átlagot. Nincs már illúzió, amit elveszithetnénk. Viszont ahhoz a lehetőséghez képest, hogy van egy szervezet, egy szabadidős közösség, és nememes nemzeti buzgalom ébredt a szívükben, sorra látogatják a nemzeti kultúra nagy helyeit, pezseg körülöttük az élet, fiatalok és vállalkozó kedvűek, és most a cigányok pártjára állnának, abban az értelemben, hogy tegyük meg értük, ami tőlünk telik, ami tőlünk várható, hátha ők maguk is tennének magukért valamit, talán épp azt, amit elvárunk tőlük, talán nem azt, de mégis valamit, akkor hadd reménykedjünk. Hadd higgyünk egy kicsit. Mi más kellene ennek a szerencsétlen magyar glóbusznak jobban, mint egy lelkes ifjú sereg. Miért ne lehetnének éppen ők azok?

Túl sok jelentkező különben sincs.

Önként állnak egy fájdalmas és megoldatlan közügy mellé, hátha a civil társadalom végre kezd magával valamit. Az ismert szerveződések mind kicsit elvontak, kicsit magányosak, kicsit vértelenek. Éljenek a motorosok!

Vonulásaik, nevük ügyében ugyan nem sikerül szót értenem a vezetőjükkel, de ez most nem számít. Lehet, hogy belátom, milyen jó kis nevet választottak, végtére is, ha dübörgő felvonulásaikkal jó útra tévednének, még időtlen nevük is új tartalommal telítődne. És a

szótárak ettől kezdve meghatottan emlékeznének meg a gój szó efféle új jelentéséről, „cigányokkal közös hazát teremtő magyar motoros egyesület neve, tagjai közt cigányokkal és zsidókkal”.

Többre jutunk-e, ha kedves jó államunkat noszogatjuk újabb és újabb akciókra? Eddig nem vált be. Lehet, hogy éppen azért, mert civil mozgalom nélkül nem megy. Dübörgő, vagy talán mégis inkább nem dübörgő fiatalok nélkül nem megy.

Mindenesetre, amikor pályázatukra reagálva felajánlottam a motorosok vezetőjének, hogy ha elvisznek táborba cigány gyerekeket, akkor én szívesen elmegyek oda pedagógusnak, azt a választ kaptam, hogy ne szervezzek nekik programot.

Meglehet, ugyanabba a gödörbe vezet a jóhiszeműség, mint a rossz. De jóhiszeműnek mégis csak jobb lenni. Amíg lehet.

Bársony Kata mondja a Rádió C-ben, hogy Koszovóban a háború előtt az ólombánya mellé telepített és otfelejtett cigányok nyomorúsága jól példázza az európai cigányok sorsát.

Azt tenném hozzá, a kétségbejött helyzetképet nem tagadva, hogy Bársony Kata élete is immár az európai romák sorsát példázza, aki kitűnő iskolák után egészen fiatalon járhatja a világot Koszovótól Franciaorszáig, Jeruzsálemtől Spanyolországig, hogy minde-

nütt a romák reménytelen helyzetéről készítsen filmeket a Duna Televízióan.

Ami azt jelenti, hogy a cigány sorsnak ma a szokatlanul gyors karrier is jellemzője lehet, épp úgy, mint a meg-rázó nyomorúság. A szélsőségek népének az útjai is szélsőségesen elváltak egymástól.

34.

Visszatérnék a Zsigó Jenővel készült januári Magyar Narancs interjúhoz. A Magyarországi Roma Parlament elnöke súlyosan elmarasztalja a magyar politikai elitet, amely kijátszotta és kisémmizte a cigányokat, és a magyar társadalom is megkapja a magáét, hiszen csendesesen asszisztált ehhez a történelemhez, s most még ráadásul, gárdistái révén az áldozatokon, a cigányokon verné el a port mindennek természetes következményei miatt.

Zsigó Jenővel nem lehet nem egyet-érteni, mert ez a történet a szemünk előtt zajlott, és nagyjából így.

Zsigó Jenővel mégsem lehet egyet-érteni, mert elment Tatárszentgyörgyre és elment Kerepesre, hogy ellentünetőként maga is közreműködjön abban, hogy a cigány ügy ezen a pályán maradjon. Hiszen megtehette volna azt is, hogy a tatárszentgyörgyi romákkal és magyarokkal leül megvitatni a helyi roma-magyar ügyeket. Ez is lehetett volna más út, amit ő maga kezdemé-

nyezhetett volna. Neki azonban mintha sem a helyi romák, sem a helyi magyarok nem volnának partnerei. Mintha ő Tatárszentgyörgyön és Kerepesen is valójában a hazugnak mondott médiának szerepelne, az általa elátkozott politikai elitet ijesztegetné, a rettenetes Gárdáról nyilatkozna, de a helyiekkel nincs dolga. Azt mondja: „A cigányok el fogják dönteni, milyen határig tűrik el, hogy valakik odajönnek, lealázzák őket, megkérdőjelezzik alapvető emberi jogait, genetikai hulladéknak és egyénekné nevezik. A gárdistákkal helyi szinten kell megküzdeni. Ez fizikai küzdelem lesz, ezt nevezik polgárháborúnak.” Ez alighanem a legmegfelelőbb ideológia a helyi verekedni vágyóknak. Noha egyetlen eleme sem valódi. Nem ez történt Tatárszentgyörgyön. Zsigó nem bajlódik a részletekkel, hogy ideológiáját és a tényeket összeegyeztesse. Kicsit átigazít a közelmúlt legrémesebb megnyilvánulásának, Biber Józsefnek a nyilatkozatából egy gyalázatos gondolatmenetet, mintha azt a szerző minden romára vonatkoztatta volna, és mintha Tatárszentgyörgyön hangzott volna el. Mintha nem lenne elég baj az, amit Biber valójában mondott, érdemes volna azt kicsit tovább „pontosítani”. Hogy ne csak közvetve, hanem közvetlenül is provokálnak tekinthesse magát minden roma ember. Segítség ez azoknak, akik inkább verekedésben, mint tárgyalásban gondolkodnak.

Zsigó Jenő, amikor arról beszél vészjósló tárgyilagossággal, hogy a „gárdistákkal helyi szinten kell megküzdeni”, ezzel nagyjából igazolja is ezt a jövődöbéli „fizikai küzdelmet” a cigányok részéről. Hisz önvédelemről lesz szó. Polgárháborúról. Csakhogy a Gárda-körüliek ugyanezt mondják, ők cigányok magyarokat sújtó büntetetei miatt demonstrálnak. Nem általában a cigányok ellen, hanem a bűnöző cigányok ellen. Miközben persze akciójuk kiválóan alkalmas a cigányokkal kapcsolatos negatív általánosítások megerősítésére, igazolására. De hogy ez a megerősítés és általánosítás éppen cigány oldalról érkezzen, a szimbolikus hadüzenetre érkező szimbolikus ellencsapásként, az csak növeli a bajt.

Ugyanakkor ma még lehetne tárgyalni a Gárdával. Nem szabadna az utcára hártani az önvédelmet, hanem művelni kellene. Csakhogy Zsigó Jenő sosem fog szóba állni a gárdisták képviselőjével. Hiszen akkor kiderülhetne, hogy a Gárda alighanem ma még tárgyalóképes. Pedig, ha polgárháborútól

tart, mindent meg kellene próbálnia. Ha a Gárda valóban életveszély, akkor semmilyen elfogadható érv nincs arra, hogy ne próbáljunk a Gárdával szót érteni.

Ma szinte közmegegyezés van arról, hogy a Gárdát a törvény erejével szét kell zúzni. Csakhogy ezzel nem fogjuk cáfolni a gárdisták, a gárdisták ideológusainak és híveinek állításait. Együttal a gárdisták törvényen kívülieknek fogják tekinteni magukat, és féltő, hogy eszerint fognak cselekedni.

A gárdistákkal nem szabad szóba állni, nem válhatnak a közvélemény főszereplőivé. Aki szóba áll velük, az erősíti, igazolja őket. Lehetne ezzel magyarázni, hogy miért nem tárgyal, vitatkozik velük senki. Csakhogy ugyanaz a média avatta közéleti főszereplővé a Gárdát, amelyik nem áll szóba vele, amelyik finnyásan, fintorogva elhúzó-dik. Minden kis gárdista azt gondolhatja, akkorák a hazugságok, amelyek ellen vonulnak, hogy az egész ország begyulladt tőlük, félve a lelepleződéstől. Egyáltalán nem jó, hogy a gárdista így vélekedhet.

Az a téma, amit a Gárda felvetett, az Zsigó Jenőnek, s persze a médiának is alaptémája. Itt is ott is a cigányok nyomorúságáról van szó. Csakhogy Zsigó az okokról beszél, a magyarok felelősségéről, a Gárda meg a következmények miatt, a cigányok eltorzult életformája miatt demonstrál.

És az az ijesztő, mintha mindkét fél tudatosan süket volna a másik fél érveire. S mintha saját érveik dolgában sem lennének igényesek, nehogy valaki megvitathatónak vélje őket. Mintha a félreértést jobban szeretnék a megértésnél, a látomást a megoldásnál. Mintha az ügy dramatizálása volna a megoldás kulcsa.

Nem jó, hogy Zsigó Jenő a tribünt figyeli, és nem a pályát. Már-már azt gondolhatja, hogy ami a pályán történik, az valójában a tribünön lévők viselkedésének a következménye. Lapja, az Amaro Drom, talán az egyetlen elérhető roma lap, a legkevésbé sem szolgálja a cigány szellemi önszerveződést, ő megírja a vezércikket, ügyel rá, hogy annál szélsőségesebb álláspontot ne lehessen elfoglalni (decemberi publicisztikája címe: *Horogkereszt karácsonyra*) így aztán más valódi álláspont a lapban nincs is.

Zsigó a Roma Parlament elnökeként van jelen a magyar közéletben, miköz-

ben a szervezet mintha nem is működne. Pedig a roma politikai szervezetek és a magyar társadalom éles hangú kritikusként az általa vezetett szervezettel megmutathatná, mi is volna a járható út. De ezen az úton mintha csak ő maga volna. A Roma Parlament a civil roma szerveződések fogja egybe. De a Roma Parlamenten keresztül ezek a civil szerveződések láthatatlanok. Szótlanok. Arctalanok.

Zsigó tagja a kormány által életre hívott Roma Integrációs Tanácsnak. Minden megjegyzése arról szól, hogy a kormányok elcsalták és elcsalják a pénzt a cigányoktól. Részvételével legitimálja azt a programot, melyet elfogadhatatlannak mond.

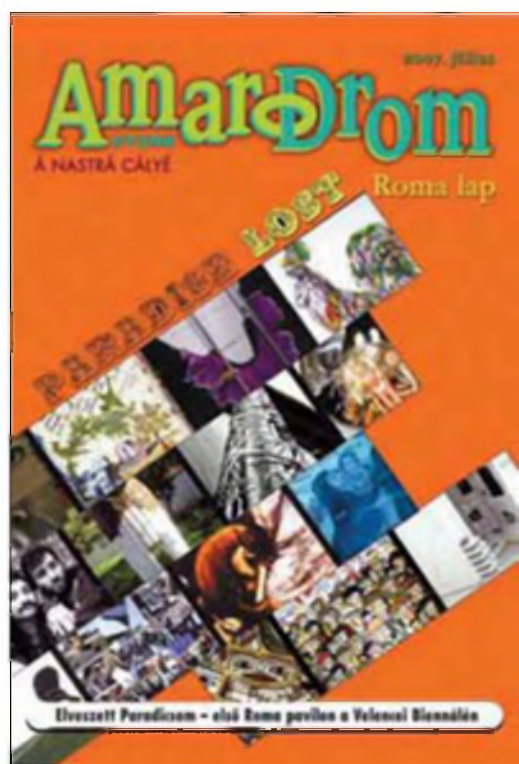
Azt mondja, hogy a falusi magyarok egy „tyúk vagy egy gyerekcsíny okán bólogatnak a rasszista, fasiszta beszédre, azonosulnak vele.” Ez a mondat a torzítás mintapéldája. Ha igaz is volna, hogy helytelen cigánybűnözésről beszélni, rasszista, fasiszta beszéd nem hangzott el sem Tatárszentgyörgyön, sem Kerepesen. A magyarok tehát, ha bólogattak is, erre nem bólogathattak. Hogy pedig a magyar lakosság sérelme egy ellopott tyúk volna, vagy egy gyerekcsíny, ez éppoly mértéktévesztés, mint az iménti, csak épp ellenkező irányba. Ahogy meg nem engedhető túlzás fasisztának bélye-

gezni azt a beszédet, mely nem volt az, noha persze volt cigányellenes éle, de a cigányellenesség még nem fasiszmus, ugyanúgy meg nem engedhető kicsinyítés a magyar lakosság sérelmeit egy tyúklopással vagy egy gyerekcsínnyel elintézni. Egyáltalán, ez a gúnyos-tréfás hang Olaszliszka óta abszurdum, de abszurdum pusztán Zsigó saját logikája szerint is, hiszen ha olyan súlyos a cigányok helyzete, mint azt állítja, s ebben nincs okunk nem egyetérteni vele, akkor ehhez a súlyos helyzethez súlyos következmények tartoznak, nemcsak a Gárda vonatkozásában, hanem a cigányság mindennapi magatartásában is. Ha félelmetes, hogy zajlik az elkülönülés minden szintéren, akkor az nem pusztán tyúklopás és nem közönséges gyerekcsíny.

Zsigó példákat hoz fel arra, és csak arra, hogy az állam mennyire nem költ a cigányokra, mennyire spórol rajtuk, hogyan hagyja saját terveit, ígéreteit is megvalósulatlan. Az olvasónak tényleg az a benyomása lehet, hogy itt egy mérhetetlenül önző és részvétlen társadalom mérhetetlenül önző és részvétlen államáról van szó. És Zsigó még magával sem tesz kivételt, holott legalább azt meg kellene ilyenkor jegyeznie, hogy ő ugyanennek az államnak a pénzéből képviseli a cigányokat, szerkeszt lapot, s azok az intézmények, szervezetek, melyekben dolgozik, nem egyéni vállalkozások, közpénzből működnek. És nagyon sokféle cigány ügyre nagyon sok milliót költ az állam. De ahogy Zsigó lapját sem kapkodják el a cigányok az újságárosoknál, sajnos ezek a milliók is felemás módon működnek.

Másfelől pedig az a jóléti állam, amelyiknek bőven futotta az esélyki egyenlítésre, a leszakadt rétegek támogatására, az egész világon vesztésre áll. Ahol az elmúlt évtizedek jólétét kell kicsit megnyirbálni, ott ez talán kevésbé fájdalmas. Viszont ahol ez a jólét nem is volt adott, noha az állami kizárólagosság minden lyukat betömni igyekezett, adóssághegyeket hagyva maga után, ott a szociális rendszerek összeomlása elkerülhetetlen volt. Nem voltak forrásai.

Az is meglehet, semmiben nem volt speciálisan önző vagy részvétlen a magyar állam a cigányokkal szemben. Sőt, a romániai, a szlovákiai, a cseh viszony felől érkező hírek mintha még azt jelentenék, hogy Magyarország, noha általánosan rosszul teljesített, vetélytársainál rosszabbul, cigány ügyben viszont valamivel talán még jobban is a

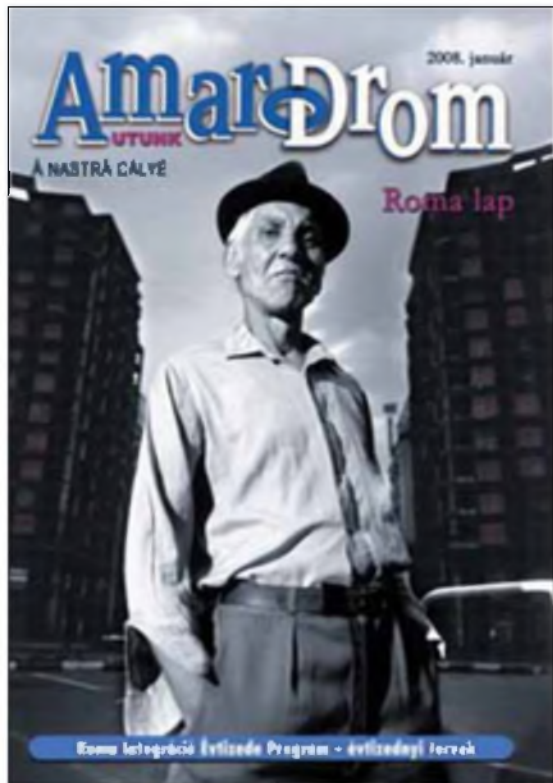

többiekénél. És még akkor is így van ez, ha mindezzel mélységesen elégedetlenek vagyunk.

A szociális köldökzsinór nincs elvágva. Éppenséggel az a helyzet, hogy a szociális kiadások maguk is nehezítik a strukturális megoldásokat. Éppenséggel az a helyzet, hogy amit a szabad gazdaság a cigányoknak kínálni tud, az többnyire kevesebb, mint amennyit az állam juttat. Miközben a magyar gazdaság teljesítőképessége alig nő, az eltartásra szoruló cigány népesség gyarapodik. Pusztán a szinten tartás is növekvő terheket jelent, a gyökeres megoldások pedig ebből nem finanszírozhatók, azokra külön források kellenének.

Az az adat például, hogy a cigányok munkanélküliségi mutatója nem javult, amit Zsigó leleplező tételnek szán, azt is jelenti, hogy nem romlott, ami csak úgy volt lehetséges, hogy a cigányok foglalkoztatottsága abszolút számokban fokozatosan nő. A növekvő lélekszámmal arányosan. Ezt is történelmi eredménynek tekinthetnénk, de persze nem az. Hiszen rettenetes a munkanélküliségi ráta, és csak az arányok folyamatos javulása volna az elfogadható, de ehhez ennek az országnak nagyon kellene tudnia a dolgát. De hát tudja-e? És miért is nem?

Másfelől pedig a magyar gazdaság rekonstrukciója a nemzetközi kereskedelmi-pénzügyi-termelői hálózatok pénzéből és javára ment végbe. Nem

volt más jelentkező, aki ezt bonyolította volna. Akinek ez módjában állt. Ez a multinacionális cégvilág azonban fűtül a szociális rendszerekre és költségekre. Elspórolja. „az államnak nincs már meg az a (jóléti államban gyakorolt) *pouvoirja*, hogy az eseteket támogassa, akár egyénről, akár régióról van szó, hogy korrekciós módon beleszóljon a gazdaságba, hogy amit az elront, az intervenció kijavíthassa. Mindez leépült vagy eltűnt, s vele akkora deficit támadt a korszerű demokrácia vívmányaiban, mint az ózonlyuk.” (Almási Miklós: Mi van a nemzeti után? *Mozgó Világ* 2007/10.)

Én nem vagyok megbocsátó a magyar állammal, a magyar társadalmi közösséggel szemben, nem menteném fel semmilyen világgazdasági változások miatt. De nem a pénz hiányolom, hogy keveset költött volna, hanem azt, hogy sosem bírt rendesen elszámolni, egyetlen megbízottját sem volt képes tisztességgel elszámoltatni. Vagyis kényszerű és elkerülhetetlen szűkösségében is pazarolt és presztízsbepuházásokra költött, légvárat építtetett.

A Gandhi Gimnázium az ország egyik legszebb és legjobban felszerelt intézménye. Tudja-e bárki, mi történik a cigányok gimnáziumában? Akkor se mehetnek ott a legjobban a dolgok, ha tényleg úgy mennek, hiszen egy ilyen európai iskolalapota nem működhet rendesen a saját falai közé zárva. Oda kellene járnunk mindannyiunknak, újra érettségizni, hogy kitaláljuk a magyarok és cigányok közös államának a lehetséges működését. Hogy tudjuk és teljesítsük legalább a minimumot.

A Gandhi szinte láthatatlanul, tehát szükségképpen csak félig működik, más jeles, cigányokat szolgáló intézményekkel együtt, Zsigó Jenő sem említi őket, nem hivatkozik rájuk. Talán azért, nehogy láthatók legyenek? Vagy azért nem említi őket, mert gondolatmenetének logikája szerint nincsenek is? Nem is lehetségesek? Mintha csak a kulturális turizmusnak volnának a pecsételő helyei?

Az Amaro Drom néhány újságírója tavaly egy éjszakát a Gandhiban töltött és a csodálkozáson túl nem jutottak: hogy ez mintha egy rendes iskola volna. Hogy tehát rendesen körül kellene nézni. De

hiszen úgysem számít. Úgy sincs jelentősége, hogy egy jó pécsi iskola kifejezetten jó feltételekkel várja és nagy igyekezettel segíti a cigány diákokat, hogy érettségit szerezhessenek. Egy rendes roma lapnak a Gandhi legkisebb rezdüléseire is ügyelni kellene, Tódor János pedig Amaro Drom nevében úgy ír, mintha először járna ott.

Zsigó Jenő a cigány ügy drámáját a magyar elit és a magyar társadalom cinkos együttműködésének, cinikus közös játszmái termékének tartja. A Magyar Narancsnak erről kicsit visszafogottabban nyilatkozott, de saját lapjában valamelyest nyersebb. Ott a fekete galléros fasisztának minősített gárdista mellett megjelenik a fehér galléros gárdista, mi mindannyian, tanárok, orvosok, bírók, politikusok, tisztviselők. „Nos, a nép, látva azt, hogy a politika fehérgalléros européer jelmezben hogy bánik a cigányokkal, maga is rátett egy lapáttal. Megerősítette sorait. A gárda soraival.”

Holott ez az elit valójában épp kapcsolatai hiánya miatt tehetetlen. És torzul. És emiatt alkalmatlan a cigányok sajátos problémáinak a megoldására. A társadalom is épp kapcsolatai hiányában veszített maga is oly sokat. És vált a cigányok felé elutasítóvá. Magát mentve. Ahogy a cigányok sem boldogulnak, se másokkal, se magukkal.

A kapcsolatteremtés volna a megoldás. A legsúlyosabb helyzetben lévő cigányságnak legfőképp. Zsigó Jenő egyetemes és személyes hadjárata, mely mintha önkontroll, reflexió nélküli volna, aligha segít ebben.

György Péter, ahogy már utaltam is rá egy korábbi naplórészletben, az interjú megjelenésének hétvégén engedelmesen lerója a maga külön adóját, stréber diákként a cigányokat eláruló elitet, és az egész magyar bagázst bepanaszolja Nagyvilág tanár úrnál. Szombat délután a rádióban felhívta a figyelmet a kiváló Zsigó interjúra. Eljutva a felismeréshez, ki is mondva, hogy hiszen itt nálunk lényegében apartheid van.

Értelmezés, valóságismeret helyett minősítés.

Ha valóban arra utalt, hogy a magyarok a jogfosztott, erőszakkal féken tartott, kényszermunkásként foglalkoztatott cigány nép kizsákmányolásából élnek, akkor ez nem tűnik könnyen igazolható megállapításnak. De ha kitart mellette, hamarosan jön majd az anti-tézis, hogy tudniillik a magyarok volnának a gyarmatosító cigány kisebbség áldozatai és kiszolgáltatottjai.

A képen Tóth Roland látható, saját felvételén, a roma fiú a mánfai roma tehetséggondozó kollégium fotós szakkörére készített egy képsorozatot otthonáról, a Segesdtől nyolc kilométerre található Bertalanpusztáról. A képről azt mondta, hogy a tájat szerette volna megmutatni, ahol él. A tanya kisgyerekkorában, egy évtizede még olyan ígéretes helynek látszott, hogy külföldi is vásárolt ott ingatlan. Tíz év alatt azonban szinte minden elpusztult, és minden szörnyűség megtörtént. Izgatottan, kapkodva mutatta a házmaradványokat rögzítő képeket, mintha egy nagy kalandba avatott volna be bennünket, mesélte az elhagyatottság és a cigány beköltözések következményeit, lelkesen ecsetelte hüledező hallgatóságának – de hiszen valóban nagy történet, beláthatjuk –, hogyan számolta fel a fogyatkozó, cserélődő lakosság egyre gátlástalanabbul, egyre féktelenebbül az emberi élet civilizált kereteit. Egy nagyon rendetlen, eléggé elhanyagoltnak tűnő, sok kitűnő könyvvel zsúfolt könyvtárban álltunk a monitor körül.

35.

Van valami különös abban, hogy Debreceni József, aki oly lelkes művelője az indoktrinációnak, aki Csurka nézeteit alighanem először minősítette náci nézeteknek, segítve ezzel a magyar politikai közgondolkodás lezüllesztését rémes kocsmai szócsatára, aki a választások előtt a progresszió jegyében a magyar értelmiséget végső harcra próbálta ösztökélni Orbán Viktor ellen, hatásosan segítve a Gyurcsány-féle történelmi csel sikerét, a maga részéről végsőig feszítve a húrt, hogy az ország felosztása igazakra és történelmi söpredékre végleges legyen, aki büszke arra, hogy legelsőnek merete bátran, kockázatokkal mit sem törődve fasisztának nevezni a Magyar Gárdát, amivel megerősítette szerepét abban a két évtizede folyó országos akcióban, hogy lebeszéljék a lakosságot a gondolkodásról, elég csak mindig igent vagy nemet mondani, most az efféle indoktrináció egy másik fajtája ellen maga lépett fel. Cikkét írt a cigányságot hamis általánosításokkal védő liberális közszellem ellen. (Fejek a homokban – Népszabadság január 12. Nyíltan és őszintén – Népszabadság február 9.) Mintha elunta volna kissé a jobboldal politikai-szellemi-morális diszkreditálását, s most új szellemi csalárdjának kellemetlenkedik.

Írását, mely lényegében abba az irányba áll, melyet magam is vallok, ilendő volna fentiekől függetlenül olvasni, hiszen ha igaza van, hát igaza van, bármennyire is nem volt igaza más ügyekben. Miért idézem ide mégis közéleti pályájának minősítését? Egyrészt azért, hogy az olvasó lássa, láthassa, miként vélekedek róla általában, tehát hogy cseppet sem vagyok vele elfogulatlan. Másrészt azért, mert erősek a kétségeim, hogy az indoktrináció bajnoka lehet-e egyúttal másféle indoktrinációk jó kritikusa?

Természetesen azt gondolom, hogy nem lehet, annál is kevésbé, hiszen ha azon kellene gondolkodnia, hogy mi is lehet a forrása a balliberális harciaságnak és elfogultságoknak a cigányság ügyében, saját gondolkodói múltja fogja akadályozni.

Tekintettel arra, hogy a rendszer-váltás óta eltelt tizennyolc évből tizet a szocialista-liberális koalíció kormánya jegezz, és a legutóbbi hat évben a legkevésbé sem látszik a fordulat a cigányság jelentős tömegeinek katasztrofális leszakadása ügyében, nem elég megnyugtatót azt mondani, hogy „el-

fedik a bajt”. Nem elég azt írni, hogy a „politikai korrektség, kisebbségvédő és emberjogi hevület, doktrinerség stb. jegyében – szerintem gátolják a bajok valós dimenzióinak feltárását, következtetésképp a kezelését is.” Hisz a doktrinerség tényleg gond, de miért gond a többi? A politikai korrektség vagy az emberjogi hevület? Bárcsak sok volna belőle. És főleg, ha az volna, ami.

Úgy tűnik Debreceni előadásában, mintha a „rasszista tengely” egyszerű értelmiségi tévedés volna, figyelmetlenség, téves dimenzió, pusztán csak hallgatni kellene tehát Debreceni felvilágosító, kijózanító szavaira.

Holott a történet ennél mélyebbre nyúlik. A köztársaság szocialista-liberális programjai európai nemzetben gondolkodva tervezték a magyar jövőt. Az országot az Egyesült Európai Államok egyik tagországának képzelték el. Mert egyedül ebben látták a garanciát a nemzeti provincializmus uralmával, a rettenetes magyar nacionalizmus és sovinizmus újjáéledésével szemben. (Ők éppúgy a nemzet mindennapi életétől elidegenedett osztály voltak, mint a kiegyezés után kialakult politikai osztály, vagy mint a Horthy uralkodó osztály.) Nem voltak tekintettel arra, hogy az Unió erős nemzeti tradíciókkal bíró államok szövetsége. Magyarország tehát, ha a nemzeti rekonstrukcióval nem birkózik meg, ha nem ez lesz az a sarokpont, amely révén szerveződik a társadalmi-gazdasági élet átalakulása, ha nem az lesz európai kapcsolódásának az alapkaraktere, hogy nemzetként legyen kész és méltó az elképzelt és a valóságos Európára, nem pusztán pénzügyileg, vagy papíron, akkor Európa elmoszáródott országává válik. Egy roncs-társadalom lesz. Ez a doktriner-parvenü európai gondolkodás, mely természetesen maga mögött tudhatta a tájékozatlan Európa jóindulatát, támogatását, sorra szenvedte el politikai vereségeit, miközben állhatatosan, egyre radikálisabban tört célja felé, egyre inkább hitte azt, s talán még ma is abban a hitben él, hogy radikalizálódása lehet az egyetlen megoldás azokra a bajokra, melyeket jelentős részben maga okozott. Bűnbakkeresés folyik tehát, az ingatag szellemi alapok megerősítése, s erre a cigányság sanyarú helyzete is az egyik lehetséges terület. Eleinte csak azért, mert volt egy előfeltevés, hogy a nemzet avított konstrukció, a cigányság rossz helyzete tehát ehhez köthető, egy avított társadalomhoz, az elmaradottsághoz. Aztán

ma már ott tartunk, hogy a cigányság változatlan rossz helyzetét, az általános reménytelenséget is az általános magyar romlottság számlájára kell írni. Mert valahová csak fel kell róni.

Debreceni azonban maga is a legelkessebb híve és hőse lett a jobboldal démonizálásának. Vagyis a balliberális oldal azon törekvéseinek, mellyel mindenért a nemzeti alapvetést teszik felelőssé, az „ócska” nemzetieskedést, a „nacionalista” irányt, a „gyalázatos múltból” jötteket és a „gyalázatos múltba” kapaszkodókat. Természetesen a cigányok sorsa miatt is.

Mostanában persze van némi zavar, hiszen mégis csak nehéz a cigányok bajait az ellenzék nyakába varrni, de végül is van megoldás, hiszen az önkormányzatok, az átkozott jobboldali önkormányzatok a jövő kerékkötői, meg a velejéig romlott pedagógusok.

Debreceni azonban felemeli a szavát, és azt mondja, a valódi történetről kellene végre beszélni, melyben cigányok és nem cigányok egyaránt nyakig sárosak. És vártam, hogy saját parlamenti, közírói mulasztásait, hallgatásait, tévedéseit veszi számba. Vagy hogy a kritikusan említett balliberális közszellem legjelesebbjeinél keresse a tévedések forrását. Ehelyett azokon a szakértelmiségeiken veri el a port, akik a balliberális doktrínának nem a szerzői, hanem pusztán az alkalmazói. A balliberális osztály és doktrína tehát érintetlen marad. (Bíró

András, Ferge Zsuzsa, Kemény István, Ladányi János pedig még főhajtást is kapnak tőle. Holott sok meg nem gondolt gondolat indult útjára tőlük.)

Ugyanakkor képes leírni azt a mondatot, annak zord megfellebbezhetetlenségétől annyira meghatódva, hogy válaszcikkében meg is ismétli, hogy a cigányság tömegeit kisöpörte a munkaerőpiacról a globális modernizáció. Holott a globális modernizáció ott söpört, ahol söprút kapott a kezébe. Vagy még pontosabban, ahol söprögették előtte a piacot, a piacokat a hazai utcaseprők, arra hivatkozva, hogy kényszerítve vannak. Miközben ez idő tájt ő maga kormánypartí képviselő volt, és az egész politikai elittel együtt alighanem neki magának is személyes felelőssége van abban, hogy szinte bármi megtörténhetett a globális modernizáció fedezéke mögött, és alighanem meg is történt, még az is, hogy

ezt a modernizációt egyszerűen elcsalták. Nem a globálist, még a nemzetit is. Közönséges osztályönzésből.

Debreczeni szentvelen mondatával mintha a történelem szólna, hogy hatékony gazdaság kellett, viszont a cigányok nem voltak hatékonyan alkalmazható munkaerők. Most azon túl, hogy a hatékony gazdaságból semmi nem lett, nem teljesen magától értetődő, hogy a rossz hatékonyság elleni küzdelem miért épp a cigányság cserbenhagyásá-

val kezdődött? És aztán szinte rögvest abba is maradt.

És még ma is csak ábrándozunk, hogy folytatódhatna már végre. (Vagy legalább tényleg modernizálódtunk volna globálisan.) De persze ne úgy, ahogy eddig. Ne a nemzet kifosztása legyen a modernizáció, ne a legszegényebbeket kelljen bőjtre fogni a megújulásért. A szegény cigányokat. Már csak számításból sem. Hiszen amit megspórolt rajtuk a gazdaság a munkaerőpiacon, annak sokszorosát kellett és kell újra és újra az országnak kifizetnie a nyomorúság tüneteinek enyhítésére.

Egy blognaplóban találtam a következő elmélkedést, betűhíven idézem:

És Magyarországon kényes téma a cigányok helyzete és problémája. Ha azt állítanánk, hogy nincs Magyarországon cigány kérdés, akkor hazudnánk. Vagy lehet mégsem? A társadalomnak a fejek homokba dugása helyett, a rasszista ordibálás és az álszent osztogatás és felmentés nélkül kéne szembe néznünk önmagunk démonaival....

Szerveznék egy kerekasztalt, ahova különböző nemzetségű és képzettségű, mentalitású romákat ültetnék le az egyik oldalra, velük szembe pedig nem romákat. Legyen mindkét táborban úgymond szélsőségesebb is. És ennél az asztalnál mondják végre egymásba a sérelmeiket mindkét oldalról. Halljuk mi az amit az egyik rossznak és számára sértőnek tart a másikban. Fogalmazzák meg, hogy mit várnának el egymástól. Keressenek közösen kompromisszumokat. Ezt a beszélgetést sorozatra szedném és a közszolgálati televízióban rendszeresen főműsoridőben élőben közvetíteném. Ez lehetne az első lépés annak irányába, hogy kiemeljük fejünket a homokból és derüljön ki milyen sztereotípiák vakítanak el minket. Amit ez a beszélgetés sorozat felhozna, az az amiből szakemberek már érdemben tudnának dolgozni, lehetne kidolgozni a felvetett problémákra konkrét intézkedési terveket, amit szintén a sorozat szereplőivel is át lehetne beszéltetni. De végre merjünk már elkezdni beszélgetni.

TAKÁCS GÉZA (Pápa, 1953.) magyar-történelem szakos tanár. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán végzett Szegeden, 1976-ban. 1981-ben kapott történelem szakos diplomát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Az idejét javarészt különböző iskolákban töltötte. Harminc éve ír mindenféle mindenféle, az Alföldtől, a Hajdú-Bihari Naplótól és a régi Mozgó Világtól az Új Könyvpiacig, az Iskolakultúráig és a Kommentárig. 2003-ban jelent meg az Önkonet gondozásában Iskolapíróza Egy szabad iskola problémái című könyve, majd Kiütkeresők. A cigányok iskolai reményei címmel 2009-ben jelent meg szociográfiája a Magyarország felfedezése sorozatban. Szerkesztette a Tani-Tani című alternatív pedagógiai folyóiratot, s Iskolakép címmel volt egy rövidéletű saját folyóirata. Jelenleg a monori Kossuth Lajos Általános Iskola tanára. 2013 áprilisától az Új Pedagógiai Szemle főszerkesztője.